

Інституту історичних досліджень Львівського державного університету ім. Івана Франка. – Львів, 1993. – С. 25 – 71. **40.** Прокопович Феофан. Про риторичне мистецтво // Прокопович Феофан. Філософські твори. У 3-х томах. К., 1979. – Т. 1. – 564 с. **41.** Сенік С. Українська Церква у XVII столітті // 36. статей з церковної історії Інституту історичних досліджень Львівського державного університету ім. І. Франка. – Львів, 1993. – С. 25 – 71. **42.** Скочеляс І. „Нічия територія”: юрисдикційний статус і суспільно-правове становище Київської православної митрополії на Правобережній Україні (1675 – 1714 роки) // Іван Мазепа і мазепинці: історія та культура України останньої третини XVII – початку XVIII століть. Наук. зб. – Львів, 2011. – С. 167 – 182. **43.** Соловьєв С.М. История России с древнейших времен: в 15 кн. – М.: Соцэкгиз, 1959 – 1964. – Кн. 6. – 682 с. **44.** Терновский С. Исследование о подчинении Киевской митрополии Московскому патриархату. – К.: Губерн. Тип., 1872. – 176 с. **45.** Титов Ф. Окончательный переход Киева от Польши к России // ТКДА. – 1904. – №7. – С. 201 – 238. **46.** Федорів Ю. Історія Церкви в Україні. – Репринтне видання. – Львів: Свічадо, 2001. – 362 с. **47.** Фонкич Б.Л. Иерусалимский патриарх Досифей и его рукописи в Москве // Византийский временник. – 1969. – №29. – С. 275 – 299. **48.** Шкрібляк М. Українська Церква (Київська Митрополія) в контексті зовнішньої політики гетьмана Івана Самойловича // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. Збірник наукових праць. – Т.1 (31). – Чернівці–Вижниця: Черемош, 2011. – С.192 – 200. **49.** Яковлів А. Українсько-московські договори в XVII – XVIII віках. Договори за гетьманування І. Самойловича 1672 та 1674 рр. // УІЖ. – 1994. – № 4 (№397). – С.133 – 144. **50.** Bendza M. Prawoslawna diecezja Przemyska w latach 1596 – 1681. – Warszawa: Chrzescijanska academia teologiczna, 1982. – 267s.

УДК 94(478)«13/17»

Михайло ЧУЧКО

**ВОЄВОДСЬКА АДМІНІСТРАЦІЯ ТА БЮРГЕРСЬКЕ
САМОВРЯДУВАННЯ У МІСТАХ ПІВНІЧНОЇ ЧАСТИНИ
МОЛДАВСЬКОЇ ЗЕМЛІ
(ДРУГА ПОЛОВИНА XIV – ТРЕТЯ ЧВЕРТЬ XVIII СТ.)**

У статті, на прикладі міст північної Молдавії – Баї, Сірета, Сучави, Хотина, Чернівців, показано місце міських центрів в адміністративно-територіальній системі Молдавської держави. Досліджено роль представника господаря у містах – ворніка. Охарактеризовано міську територіальну громаду та бюргерське самоврядування. З'ясовано склад міської ради і на конкретних прикладах розкрито її функції та прерогативи.

Ключові слова: міські центри, Молдавська держава, північна Молдавія, Бая, Сірет, Сучава, Хотин, Чернівці, господар, ворнік, територіальна громада, міська рада, самоврядування.

Михаил ЧУЧКО

**ВОЕВОДСКАЯ АДМИНИСТРАЦИЯ И БЮРГЕРСКОЕ
САМОУПРАВЛЕНИЕ В ГОРОДАХ СЕВЕРНОЙ ЧАСТИ
МОЛДАВСКОЙ ЗЕМЛИ
(ВТОРАЯ ПОЛОВИНА XIV - ТРЕТЬЯ ЧЕТВЕРТЬ XVIII ВВ.)**

В статье, на примере городов северной Молдавии – Баи, Серета, Сучавы, Хотина, Черновцов, показано место городских центров в административно-территориальной системе Молдавского государства. Исследована роль представителя господаря в городах – ворника. Охарактеризованы городская территориальная община и бюргерское самоуправление. Определен состав городского совета и на конкретных примерах раскрыты его функции и прерогативы.

Ключевые слова: городские центры, Молдавское государство, северная Молдавия, Баия, Серет, Сучава, Хотин, Черновцы, господарь, ворник, территориальная община, городской совет, самоуправление.

Mykhaylo CHUCHKO

**PRINCE ADMINISTRATION AND BURGHER SELF-GOVERNANCE
IN THE CITY OF THE IN NORTHERN PART OF THE MOLDOVA
(SECOND HALF OF XIV - THE THIRD QUARTER OF XVIII CENTURY.)**

In this paper, by example of the cities of the northern Moldova - Baia, Siret, Suceava, Khotyn, Chernivtsi, is illustrated the role of the urban centers in the administrative-territorial system of the Moldavian state. The role of the princely representative in the cities – “vornik” is analysed. The urban territorial community and burgher’s self-governance is described. Considered the structure of the City Council and by examples disclosed its functions and prerogatives.

Keywords: urban centers, the Moldavian state, northern Moldova, Baia, Siret, Suceava, Hotin, Chernivtsi, prince, “vornik”, local community, city council, self-governance.

Проблема визначення місця міських центрів в адміністративно-територіальній системі Молдавської землі, в тому числі й міст, розташованих в горішній частині країни, залишається однією з найбільш важливих і актуальних в історіографії, оскільки нерозривно пов’язана з політичною та соціально-економічною історією Молдавії. Окремі її аспекти знайшли висвітлення у історичних працях, опублікованих впродовж другої половини XIX – початку XXI ст. Так, минуле таких північно-молдавських міст як Чернівці та Сучава було предметом вивчення австрійських істориків та краєзнавців Ф. Вікенгавзера, В. Шмідта, Р.Ф. Кайндля, К.А. Ромшторфера та ін. [25; 32; 42; 43; 44]. Значну увагу історії розвитку міських поселень на території середньовічної Молдавії, їх устрою приділили румунські дослідники Д. Веренка, О. Боканецу, С. Релі, Т. Белан, І. Філітті, Н. Йорга, І. Ністор, К. Джуреску, Д. Чуря, М.Д. Матей, Шт. Горовей, Т.В. Понча та ін. [13; 22; 24; 26; 27; 28; 30; 31; 33; 34; 35; 36; 37; 38; 39; 40; 45; 46; 48;

49; 50]. Серед молдавських вчених, які досліджували питання появи та розвитку міст у Молдавії, їх устрій, варто згадати П. Бирню, Л. Полевого, М. Мохова, М. Руссева, М. Шлапак [10; 14; 16; 17; 47]. З-поміж українських дослідників багато уваги приділив проблемі самоврядування в північно-молдавських містах Чернівці та Хотин чернівецький історик О. Масан [11; 12]. Окремі аспекти життя міських громад Сучави та Чернівців знайшли висвітлення також у публікаціях чернівецького історика М. Чучка [18; 19; 20; 21].

Таким чином, можна констатувати наявність певних історіографічних напрацювань щодо вивчення окремих сторін міського життя, а також ролі міст в адміністративно-територіальній структурі Молдавської землі. Проте деякі питання, пов'язані з адмініструванням у містах, зокрема на півночі країни, воєводської державної адміністрації і міського самоврядування, а також їх взаємодії і взаємовідносин, все ще залишаються недостатньо висвітленими. З огляду на це, метою пропонованої розвідки є подальше поглиблене дослідження окреслених проблем.

Прийнято вважати, що у першій третині XV ст. на території Молдавської землі загалом завершився процес формування первісної міської мережі. За твердженням молдавського дослідника П. Бирні, відмінною рисою зародження міст у середньовічній Молдавії було їх зростання на основі урбанізації колишніх сільських поселень. Та й самі молдавські міста тривалий час залишалися напіваграрними [10, с.61, 78]. На відміну від західноєвропейських або давньоруських міст, їх не оточували фортечні стіни, які у середньовічному європейському місті повинні були забезпечувати оборону міста як від зовнішніх ворогів, так і захист у боротьбі міських комун з сеньйорами за право на самоврядування чи від феодалних усобиць удільних володарів [14, с.124; 10, с.61, 78,]. Зважаючи на те, що в Молдавії була досить сильна воєводська влада, а боярство залишалось у воєнному відношенні слабким та й самі міста формувалися і знаходилися лише на території домену господаря (причому окремі з них, як наприклад Бая, Сучава, досягли статусу міст з ініціативи воєвод або ж Церкви – як, скажімо, Сірет [16, с.44-45, 71-76], де містилася спершу резиденція католицького єпископа, а відтак і столиця господаря Молдавії), жителі молдавських міст не потребували потужних мурованих укріплень, які до всього ще й дорого вартували, обмежуючись про всяк випадок зведенням дерев'яних палісадів (зокрема у Баї, Сіреті, Сучаві, Хотині) [10, с.78-79; 40, с.192, 195, 198, 264; 46, с.16; 11, с.36; 16, с.44-49]. Особливого значення для захисту міст вони не мали, а радше, як зазначав П. Бирня, служили огорожею чи межею забудованої частини міста, що допомагала контролювати рух населення в місто і з міста. Тому міста Молдавії, на перший погляд, скоріш походили на великі села, до яких можна було зусібіч увійти і вийти [10, с.78-79].

Характерно, що через специфічні соціально-економічні умови у другій половині XIV – на початку XVI ст. система оборони Молдавської землі складалася не з укріплених міст, а з низки фортець. У північній частині країни

дві такі муровані фортеці розташовувалися поблизу однойменних міських поселень – у Сучаві (крім воєводської цитаделі «Cetatea de scaun», з півночі місто прикривала ще одна фортеця – Шкея) та Хотині – складаючи з ними єдині комплекси, а три інші – Цецин або Чечюнь, «Городок на Черемоші» та Хмелів, маючи дерев'яно-земляні укріплення (лише у Цецині був мурований донжон), набули чисто воєнно-оборонного та адміністративного значення і міського поселення не мали [47, с.71, 72, 92-93, 95-98, 105]. Фортецями і розміщеними в них гарнізонами керували пиркелаби, що призначалися господарем. Вони були комендантами замків та воєнними адміністраторами прилеглих областей. Резиденціями пиркелабів були саме фортеці, а не міста. Пиркелаб «стольного града» Сучава носив звання портаря. Прикордонний з Польщею Хотинський комендант іменувався пиркелабом, або на польський манер старостою чи капітаном, так само як і комендант в Цецині [10, с.86; 6, с.231].

Під захистом окремих фортець «градів», «замків», таких як Сучава та Хотин, розвивалися однойменні поселення міського типу. Варто відзначити, що найбільш раннім джерелом, яке містить перелік молдавських міст, є список «всьм град рускым, далним и ближним», укладений між 1394 – 1396 рр. У ньому з-поміж міст, віднесених до категорії «Волоскии гради», на півночі країни згадані: «Сочява (столиця Молдавії з 80-х років XIV ст. – М.Ч.), Сереть (молдавська столиця в другій половині XIV ст. – М.Ч.), Баня (перша молдавська столиця у XIV ст. – М.Ч.) [...], Городокъ на Черемошь. На Дньстръ Хотънь» [3, с.475; 10, с.63; 27, с.310-311, 317; 16, с.43-49, 60]. У другій половині XV ст. в Горішній землі міського статусу набули Чернівці (перший раз документально згадані як митний пункт у 1408 р., а як місто – лише в 1490 р.) [10, с.63; 27, с.315; 12, с.25; 16, с. 61]. Таким чином вже до початку XVI ст. на півночі Молдавської землі були відомі 5 міських центрів. Воєвода-просвітитель Дімітріє Кантемір на початку XVIII ст. до цього переліку додає «місто Радауци – місцеперебування єпископа, розташоване недалеко від Сучави» [1, с.23].

Середньовічне молдавське місто було центром ремесла й торгівлі, а також часто місцем перебування адміністрації та воєводської митниці [40, с.260]. Проте жителі міста нерідко поєднували заняття ремеслом з обробкою землі. Причому це було характерно не лише для менших міських поселень (Хотина, Чернівців) [14, с.124], але й для великих міст зокрема, таких як молдавська столиця Сучава, яка до середини XV ст., за підрахунками Л. Полевого, мала площу 65 га і населення близько 5000 чол. [16, с.49].

Кожне молдавське місто, як і сільське поселення, мало свій чітко окреслений «хотар» (межу). Міська межа охоплювала не лише забудовану частину поселення, його ядро – «ватру», але й охоплювала приналежні місту оточуючі землі та угіддя [10, с.87; 12, с.33]. Про те, що саме включав у себе міський хотар, засвідчує грамота від 29 червня 1456 р., у якій перелічено приналежні до м. Сірет передмістя, села, а також прибутки від млинів, корчем, нив, сіножатей, полів та лісів, луків, річок, водойм [10, с.106]. З грамоти господаря Молдавії Раду Міхні від 28 травня 1618 р. також можна

дізнатися про те, що м. Чернівці раніше належали деякі луки на тому березі Пруту [32, с.44; 23, с.185]. А у третій чверті XVIII ст. чернівецький міський хотар сягав меж Жучки, Ленківців, Мамаївців, Михальчі, Кучурова Великого, Козмина та Клішківців [23, с.190]. Отже, хотар міста включав досить значну за площею територію.

Міським хотарем користувалися спільно всі жителі міста, вся міська громада. Уже в XV ст. великі світські та духовні землевласники намагалися порушити традиційну систему землекористування у містах, прагнучи одержати частину міських земель. Отримавши від господаря грамоти на володіння окремими земельними ділянками та іншою нерухомістю, вони разом із городянами брали участь у спільному землекористуванні всередині міського хотара. Зокрема, у 1402 р. монастир Молдавиця отримав два млини та солодовню (броварню. – *М.Ч.*) у м. Бая [10, с.108]. Монастир Яцка, як слідує з грамоти від 23 лютого 1453 року, заснував в хотарі м. Сучава своє село, відоме як Іцкань [8, с.104]. Монастир Путна з 1473 р. володів в хотарі м. Сірет млинами, до яких пізніше (в 1488 р.) додалися наплавний міст та солодовня [41, с.75; 10, с.108]. 1 червня 1613 р. воєвода Штефан Томша подарував монастирю св. Іллі ставок, що звався Купча, та 24 фальчі сінокоса у Сучавському міському хотарі, з боку хотаря с. Тетераші [8, с.13]. Радівецькому єпископству, згідно з грамотою господаря Штефана IV Молодого, у 1520 р. була передана «паська у хотар Черновського торго, где были пчелы пана Грумаза, староста» та с. Рогізна [12, с.33]. На початку XVII ст. воєвода Молдавії Єремія Могила (1600 – 1606 рр.) дав грамоту на володіння луками за Прутом, що раніше належали Чернівцям, старості Гаврилашу Матяшу та дякові Костянтинові Кракалії. Усі спроби городян у 1627, 1630, 1634 та 1653 рр. повернути собі право власності на луки й новопостале сільце Денисівку успіху не мали [32, с.44-45; 23, с.185-187]. Зазнавала чернівецька міська громада територіальних втрат й у другій половині XVIII ст. Так, у березні 1764 р. ігумен монастиря Гореча Артемон (Кініцький) умовив господаря Іо Григорія Каллімахі подарувати обителі значну частину міської території – дванадцять шнурів землі біля холодного джерела [20, с.26-27]. Часто виникали у чернівчан суперечки за межі із землевласниками сусіднього села Михальча [32, с.46].

Принагідно слід нагадати, що Сучава, Хотин та Чернівці (перед 1457 р. замок Цецин) були центрами однойменних волостей, які об'єднували всі приватні володіння, будь то земля чи села. У містах – адміністративних центрах – розміщувався глава волості, а також волосний судовий та фіскальний апарат [10, с.110]. У поселеннях, де знаходилися постійні або тимчасові резиденції господаря (господарські двори), а з актових матеріалів відомо, що на півночі країни такі господарські двори розташовувалися в Сучаві, Сіреті та Баї, а також у с. Бадеуць, були поставлені ворніки, які чинили суд, збирали податки і данину як з жителів міст, де знаходилися двори господаря, так і з селян, приписаних до околу воєводського двору сіл [10, с.113-114; 8, с.104-105].

Проте міста Молдавської землі, як і фортеці, за твердженням П. Бирні, в адміністративно-територіальному відношенні не входили ні до складу околів фортець, ні околів воєводських дворів [10, с.115]. Вони лише були центрами присутності головних адміністраторів господаря – пиркелабів-старост, пізніше, з 1741 р., ісправників (у фортецях і волосних центрах) та ворніків (у містах) [23, с.168; 10, с.115].

Разом з тим, всі міста Молдавії були наділені спеціальним статусом. Розташовуючись на землі господаря, як верховного власника всього земельного фонду країни, міські поселення підпорядковувалися лише владі самого воєводи та його представника – ворніка. Виходячи із звичаєвого права, воєводи визнавали за міською громадою власність на забудовану частину міста та розташовану поблизу територію (т.з. міський хотар), а також наявність у місті власного самоврядування та власної системи правових стосунків городян [32, с.46-47; 10, с.117]. Міський устрій в північній частині країни був типовим як у всьому Молдавському воєводстві. Склався він, безперечно, під впливом німецьких зразків бюргерського самоврядування у Трансільванії та польського варіанта міського магдебурзького права [26, с.28; 23, с.191; 11, с.35].

Крім права на міську землю та самоврядування, молдавські міста були наділені з боку правителів країни різними правами й свободами [32, с.46-47; 10, с.117]. Таким чином, в містах Молдавії була подвійна адміністрація – господарська, представлена ворніком або урядником (якого призначав від імені господаря Великий ворнік), та обрана городянами (міське самоврядування). Остання була представлена міською радою, що складалася із «шолтуза» або «війта» та «пригарів» або старійшин. Назви ці до молдавської номенклатури, безумовно, увійшли з німецької мови, де «Schultheiss» – означає міський суддя, «Burger» – міщанин, а «Vogt» – захисник у суді [12, с.36; 23, с.191].

На місця членів міської ради висували найбільш заможних і впливових городян. За твердженням П. Бирні, раду обирало загальне зібрання громади [10, с.119]. Представники міської ради виконували судові, адміністративні функції та збирали податки. Крім малої міської ради, в містах існувала також велика рада – збори всієї міської громади [41, с.126; 10, с.119].

Актові матеріали засвідчують наявність бюргерського самоврядування, зокрема міського голови та ради городян, в усіх містах північної частини Молдавської землі (Баї, Сучаві, Сіреті, Хотині, Чернівцях). Так, «шолтузи и пьргари от Серетского тръга» згадуються в грамоті воєводи Штефана Великого від 30 серпня 1479 р. [6, с.230; 41, с.127; 10, с.119]. У листі від 27 травня 1559 р. згадується «Іван, війт міста Хотинського, разом зі своїми старійшинами» [12, с.37]. Від 1615 року зберігся персональний перелік членів міської ради Хотина. Згідно з ним, війтом був Некита, а пригарями – старий Марко, міський золотар, старий Грига, Іон Пушка, Малик, вірменин Кочак, Думитру Пинтескул, вірменин Богдан, грек Стаматі, зять золотаря Марка Козак, купець Тоадер Олесавин, син Ромашка Шефа і зять Григи Урсул [11, с.34].

Більшість наявних документів, виданих міськими радами міст північної Молдавії, стосувалися купівлі чи продажу земельної власності в околицях міст. Отже, найбільше міській раді та її службовцям доводилося займатися питаннями нотаріального забезпечення купівлі-продажу нерухомості, захисту майна городян від зловживань старост та інших державних урядників, оберігати станові інтереси міської громади в цілому [12, с.37].

Зокрема, 1590 року шолтуз Сучави Боле, а також Георге Теблін, Іонашко Дрегуман та Дрегінде церковник посвідчили, що Євлогіє з Немірчень заплатив брату своєму Ісайку 17 биків, коня, 2 корови з телятами та 10 талерів. Для більшої вірності до написаної 8 червня грамоти, яка засвідчувала акт оплати, було прикладено сучавську міську печатку [8, с.200].

У Чернівцях 8 лютого 1599 р. міський шолтуз Ончул і 12 пиргарів так само засвідчили угоду про продаж Мариною (донькою Магди) та її сином Білавом належної їм частки с. Ленківці чернівецькому старості Кракалії за 25 талерів, скріпивши грамоту купівлі-продажу міською печаткою [32, с.48; 12, с.36]. 7 лютого 1737 року шолтуз Чернівців при 9 свідках, серед яких був і чернівецький протопоп Косташку, з дозволу братів Штефана Вериги та Василе Шлусайка підтвердив акт купівлі ієромонахом Іоанікієм, ігуменом монастиря «Гореча», у чернівецького міщанина Георгія Пітея і його дружини Василини пасовища, названого Церіноя (сусідній з обителлю луг Заромнівка) за 6 срібних флоринів. Всі ці свідки підписали договір купівлі-продажу і для підтвердження внизу була поставлена печатка міста Чернівці. 21 липня 1737 р. згадану угоду закріпив митрополит Антоній, ктитор Горечанської обителі, який додав у кінці грамоти для того, хто наважиться забрати це пасовище від монастиря, прокляття: «щоб ставав чорним як вугілля». Однак, незважаючи на декларовані у грамоті прокляття, права на володіння скитом цієї землі, очевидно, порушувалися. Так що виникла необхідність, щоби 20 вересня 1737 року комісія у складі стольника Георгія Урсакі, колишнього великого капітана Чернівців і Кіцманя Манолія Замфіра та Тоадера Стурзи була направлена в Горечу для розмежування монастирських ділянок землі з міськими [29, с.52; 5, с. 128-129; 32, с.46; 23, с.188-189].

Про захист органами міського самоврядування майнових прав власників від представників державної влади промовисто свідчить документ, виданий 6 липня 1599 р. міською радою Чернівців Маргариті, вдові Матеяша. У ньому шолтуз Герас разом зі всіма пригарями, а також дяк (писар. – М.Ч.) Юрко (Георгій. – М.Ч.), Федір, Флоря, кравець Сербин та багато інших поважних міщан засвідчили, що в період правління господаря Арона Тирана (1592 – 1595 рр.) тодішній чернівецький староста Поліхроній відібрав у вдови Матеяша Маргарити село Ставчани. Повернув він її власність лише отримавши 60 талерів, коня та «кочую». Наступник Поліхронія староста Бадко вчинив так само і за повернення Маргариті села отримав коня. Староста Пангратій, який посів місце старости після Бадка, знов забрав у власниці село і повернув їй власність за коня. Городяни виказали готовність

Печатка м. Сучава

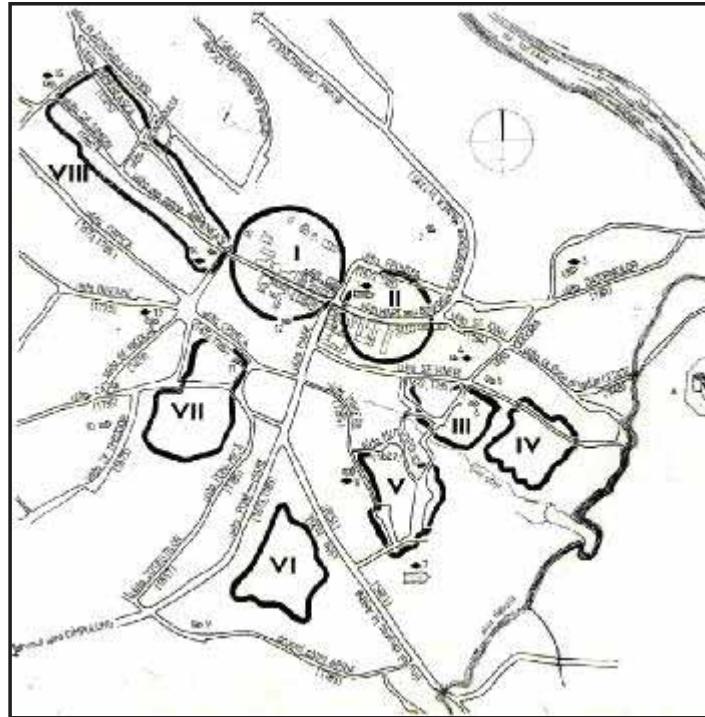

Печатка Хотина

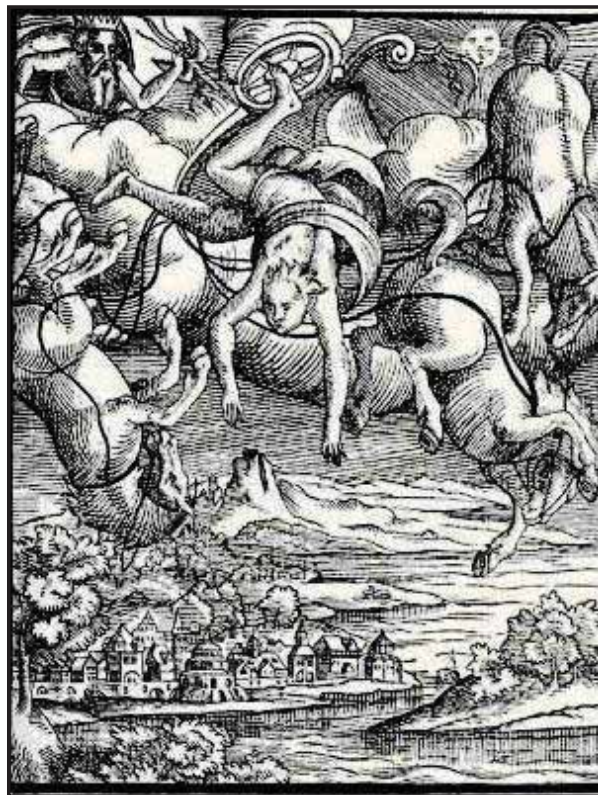

Печатка міста Чернівці

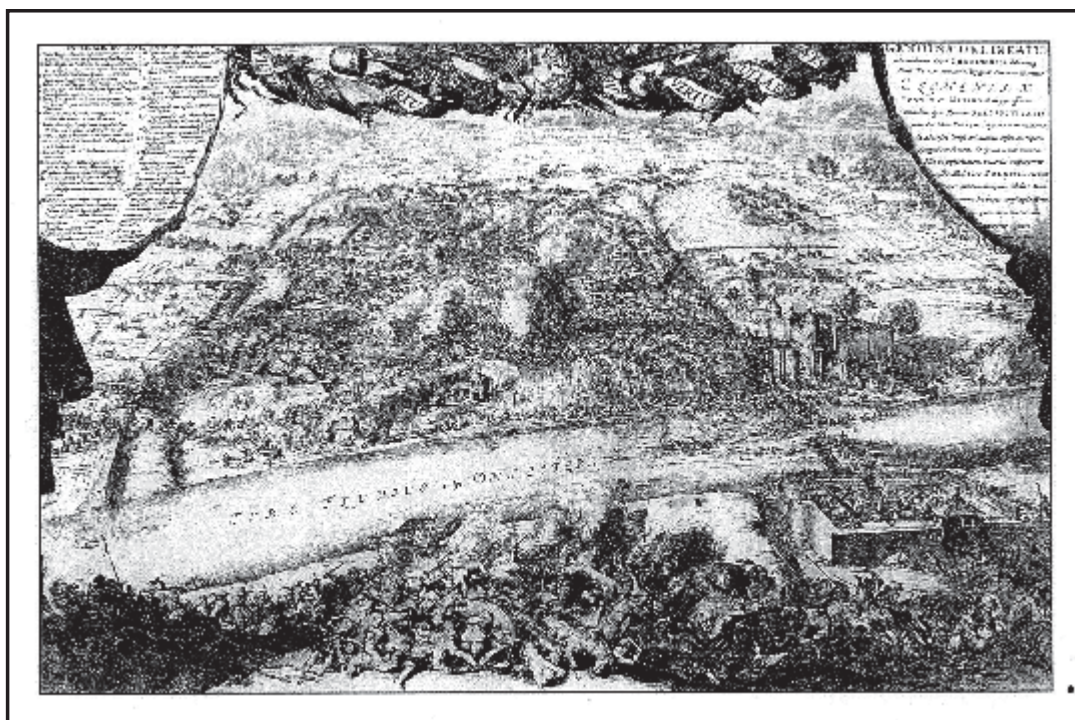

План старої Сучави

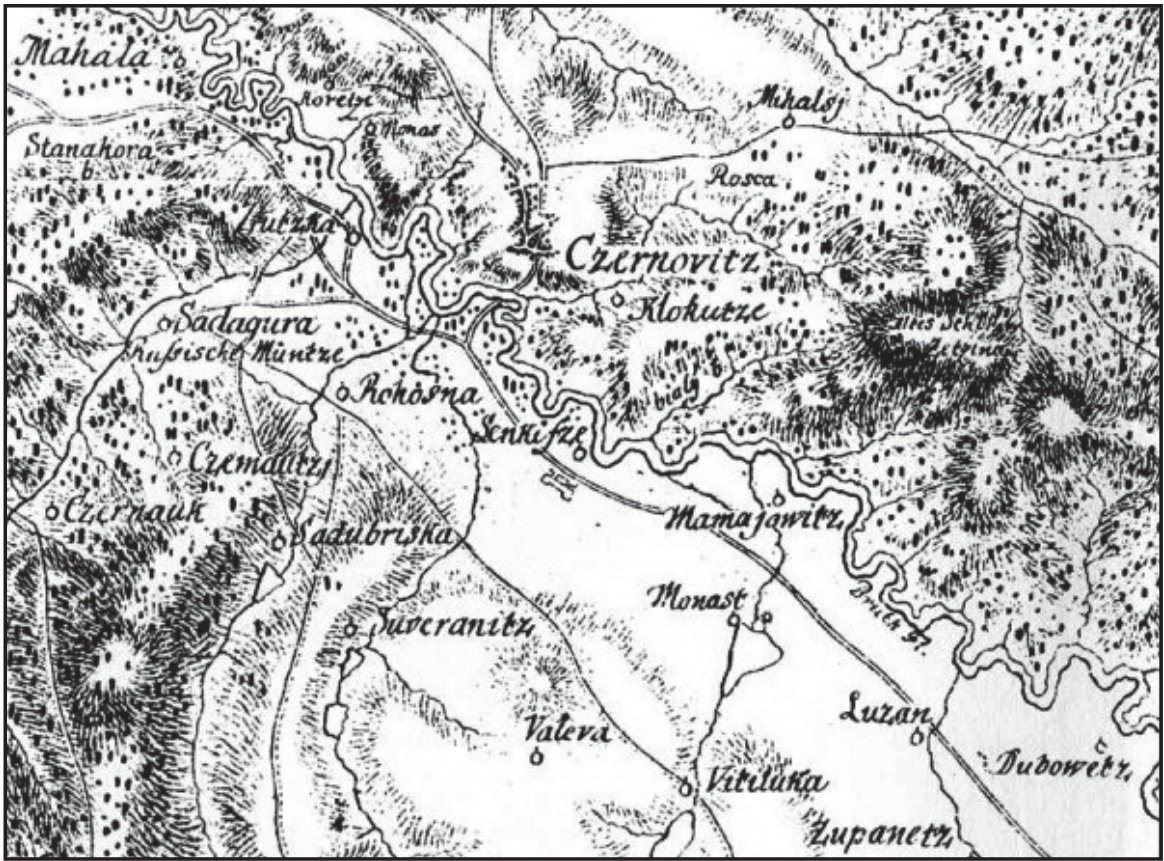
Сучава, 1563 р.

Хотин у 1673 р.

Цетин

Чернівці на карті Ф. фон Міга

і надалі, за необхідності, підтвердити ці факти, приклавши до грамоти для вірності «печать торгу нашого Черновського» [12, с.37].

Є документальні факти, коли міська рада клопотала за своїх городян, що зазнали утисків навіть за межами країни. Наприклад, у квітні 1601 р. шолтуз і пригарі з Сучави вели листування з представниками адміністрації м. Бистриця у Трансільванії щодо звільнення із ув'язнення двох сучавських купців-вірмен [8, с.14].

Характерно, що при затвердженні актів купівлі-продажу, а також в питаннях судочинства та оподаткування, міська рада нерідко взаємодіяла з представниками господаря – ворніками, ватагами [10, с.119]. Наприклад, у 1594 р. великий ватаг (вищий судовий службовець. – М.Ч.) з Сучави Корлатеску, а також сучавський «вуйт» Драга з 12 пиргарями спільно засвідчили, що Кристя, син Телашмана, продав за 120 золотих четверту частину від половини отчини в с. Багринешти Костіну, ватагу з Багринешт. У присутності свідків великий ватаг і вїт приклали свої печатки до купчої грамоти, яку писав «піп Буздуган» [8, с.200].

Як бачимо, майже в усіх наведених документах згадується про прикладання з метою надання більшої легітимності («для більшої віри») міським актам печатки міста. Отже, з цього можна зробити висновок, що

міська печатка виступала важливим атрибутом міського самоврядування, символом його адміністративної і судової влади.

Молдавський дослідник П. Бирня вказує на те, що однією із функцій шолтуза та пригарів був облік руху земельної власності у ватрі та хотарі міста. Цей рух фіксувався у міській книзі, яка називалася «катастих». За словами вченого, на це вказують уривки з текстів грамот про відповідні записи, зроблені «в катастифі міста за давнім звичаєм» (наприклад, з грамоти 1602 р. відомо, що такі записи велися у м. Ясси) [10, с.116, 120]. Проте стосовно міст Чернівці, Хотин і навіть Сучава таких катастифів про рух власності, з огляду на часті спустошення під час війн, у наявності немає. Очевидно, вони безповоротно втрачені для дослідників. Адже відомо, що не лише громадські, але й приватні документи нерідко гинули у вогні чи губилися під час збройних конфліктів. Свідченням цього є, наприклад, звернення нащадків боярина Щефула до господаря Богдана Лепушняну, які при свідках доводили своє право на володіння с.Заставна на основі грамоти Штефана-воеводи, але «тая привілея, коли ся запер Деспот у Сучавському граді і коли прийшов Ляський удруге навіть до Чернівців, тоді загинула» (тут прохачі мають на увазі воєнні події 1563 р., пов'язані з усуненням від влади господаря Якоба Геракліда Деспота. – М.Ч.) [12, с.35]. А з міських катастихів Сучави зберігся тільки «Катастих цеху кушнірів» за 1673 р. [8, с.326-344].

У багатьох містах Молдавії мешкало кілька різних за мовною та релігійною ознаками громад городян. Найбільш поширеною була вірменська діаспора. На півночі країни вірмено-григоріанські громади компактно проживали в Сучаві та Хотині [15, с.118; 10, с.119]. Відомо, що на чолі хотинської вірменської спільноти стояв окремих війт і 12 пиргарів [10, с.119]. А у документі за 1670 р. згадується Кіріка, вірменський шолтуз із Сучави, який продав свій виноградник в Котнарі [7, с.379].

У третій чверті XVIII ст. в північній частині Молдавії, яка після зайняття цієї території восени 1774 р. австрійськими військами увійшла до складу імперії Габсбургів під назвою «Буковина», налічувалося 4 міста: Сучава, Чернівці, Сірет та Вижниця. Станом на 1774 р. в Сучаві проживало 76 сімей, у Чернівцях – 290, в Сіреті – 72, у Вижниці – 125 [4, с.21-22; 9, с.255-263; 48, с.127-137].

З перепису населення Молдавської землі, проведеному російською військовою адміністрацією при допомозі молдавських чиновників у червні 1774 р., дізнаємося, що у Чернівцях останнім шолтузом молдавської доби був Андрієш, а у Вижниці головою громади о тій порі зазначений ворнік Мирон [2, с.21-22]. По містах Сучава і Сірет поіменні списки мешканців у переписні відомості не вносилися. Тому імена тодішніх міських голів в цих громадах нам не відомі. З пізніших джерел відомо, що у 1782 р. міську громаду Сучави очолювали Георге Тупілат та Васіле Яновіч. Причому перший з них наступного року (1783) увійшов до складу нового сучавського магістрату [8, с.14].

Австрійський військовий адміністратор Буковини генерал-майор Г. фон Сплєні у «Описі Буковинського дистрикту» (1775 р.) так писав про становище згаданих чотирьох міст наприкінці молдавського правління: «Ці 4 міста розглядалися як князівська власність, оскільки вони не належали ніяким приватним особам. Правда, крім звичайного трибуту, вони не приносили князю багатих прибутків. Десятина, що належала князю, частково вносилася на користь монастирського духовенства, – на користь самих жителів, а різні регалії, такі як збори за право утримувати трактири, за торгівлю м'ясом, ярмарковий збір та інші збори – замість грошової оплати надавалися різним посадовим особам краю.

Зрештою, цим містам не були надані ні особливі привілеї, ні інші атрибути звичайного міського магістратського управління. Іудеї та деякі вірмени, що там проживають, займаються незначною торгівлею, а християни працюють переважно городниками й поденщиками.

У цих містах, так само як і в усьому краї, відчувається нестача ремісників [...]. В кожному з цих міст проходять щорічні і щотижневі ярмарки, які, однак, окрім Чернівців та Сучави, куди приїздять купці з Ясс, Ботошан і Романа, вдаються погано» [4, с.22-23].

Отже, міста, як центри ремесла і торгівлі, посідали важливе місце в адміністративно-територіальному управлінні Молдавської землі. Будучи розташовані на території домену господаря, вони мали дві паралельні адміністративно-управлінські структури, представлені воєводськими урядниками та органами міського самоврядування. Частина міст (Сучава, Хотин) розвивалися під захистом однойменних фортець, у яких розташовувалася волосна адміністрація. У містах, де не було замків, як наприклад в Чернівцях, адміністрація волості знаходилася у міському поселенні. Міське самоврядування було типовим для всієї Молдавської землі. Воно складалося із ради з 12 пиргарів, на чолі якої стояв шолтуз. Адміністративна діяльність самоврядування молдавських міст поширювалася лише на територію, яка входила в межі міського поселення. Це, зокрема, засвідчують актові матеріали з таких північно-молдавських міст як Бая, Сучава, Хотин, Сірет та Чернівці.

Джерела та література: 1. Кантемир Д. Описание Молдавии / Д. Кантемир. – Кишинев, 1973; 2. Молдавия в эпоху феодализма: Переписи населения Молдавии в 1772-1773 и 1774 гг. – Кишинев, 1975. – Т. VII. – Ч. 1; 3. Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов / Под ред. и с предисловием А.Н. Насонова. – М., Л., 1950; 4. Сплєні Г. фон. Опис Буковини / пер. з нім., передмова і коментар О. Д. Огуя, М. М. Сайка. – Чернівці, 1995; 5. Documente bucovinene / Teodor Bălan. – Cernăuți, 1938. – Vol. IV; 6. Documentele lui Ștefan cel Mare / Publ. de I. Bogdan. – București, 1913. – Vol. I; 7. Iorga N. Studii și documente cu privire la istoria românilor. – București, 1904. – Vol. 7; 8. Suceava. Fila de istorie. Documente privitoare la istoria orașului 1388–1918. – București, 1989. – Vol. I; 9. Tabelul localităților din Bucovina de general Gabriel Spleny von Mihaldy (1775) // Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice. – București, 1998. – P. 232-266; 10. Бырня П.П. Молдавский

средневековый город в Днестровско-Прутском междуречье (XV начало XVI в.). – Кишинев, 1984; **11.** Масан О. Градь на Днѣстръ Хотънь // Буковинський історико-етнографічний вісник. – Чернівці, 1996. – С.31-37; **12.** Масан О. Чернівці в другій половині XIV – XVIII ст. (до 1775 р.) // Чернівці: Історія і сучасність / За заг. ред. В. Ботушанського. – Чернівці, 2009. – С.23-74; **13.** Матей М. Город Сучава с конца XIV в. до турецького завоювання Молдавіи / М. Матей. – Л., 1957; **14.** Мохов Н. А. Молдавія епохи феодалізму. – Кишинев, 1964; **15.** Осіп'ян О. Релігійне життя вірменських громад Буковини за доби середньовіччя та нового часу // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. – Чернівці, 1999. – Том 2. – С.115-128; **16.** Полевой Л.Л. Очерки исторической географии Молдавии XIII-XV веков. – Кишинев, 1979; **17.** Руссев Н.Д. Молдавія во второй половине XIII – первой трети XVI вв. (по данным нумизматики): Автореф. дис. на соиск. учен. степени д-ра ист. наук: 07.00.06. – СПб., 2000; **18.** Чучко М. Адміністративно-територіальний устрій північної частини Молдавської землі в 1349-1774 рр. // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових праць / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича; кафедра етнології, античної та середньовічної історії. – Чернівці - Вижниця, 2012. – Том 2 (34). – С. 97-114; **19.** Чучко М. Оборона Сучави (24 вересня-19 жовтня 1497 р.): з історії польсько-молдавської війни 1497-1499 рр. // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових праць / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, кафедра етнології, античної та середньовічної історії. – Чернівці, 2010. – Том 1(29). – С. 104-115; **20.** Чучко М.К. Православна обитель над Прутом: минуле і сьогодення чоловічого монастиря Різдва Пресвятої Богородиці «Гореча» в Чернівцях. – Чернівці, 2012; **21.** Чучко М. Сучава у кінці XIV – третій чверті XVIII ст.: від «стольного града» молдавських воєвод до повітового центру Буковини // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових праць / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, кафедра етнології, античної та середньовічної історії. – Чернівці - Вижниця, 2012. – Том 1 (33). – С. 111-126; **22.** Bălan T. Vornicia in Moldova. – Cernăuți, 1931; **23.** Bocanețu Al. Istoria orasului Cernăuți pe timpul Moldovei. – Cernăuți, 1929; **24.** Ciurea D. Organizarea administrativă a statului feudal Moldova (sec. XIV-XVIII) // Anuarul Institutului de istorie și arheologie A.D. Xenopol. – Iași, 1965. – An. II. – P.143-23; **25.** Die Bukowina. Eine allgemaine Heimatkunde=Буковина. Загальне краєзнавство. – Чернівці, 2004; **26.** Filitti I.C. Despre vecea organizare administrative a principatelor Române. – București, 1935; **27.** Giurescu C.C. Istoria românilor. – București, 2003. – Vol. II; **28.** Gorovei Ș. Cu privire la patriciatul orășenesc în Moldova medievală. Câteva observații preliminare // Anuarul Institutului de istorie și arheologie A.D. Xenopol. – Iași, 1988. – An. XXV. – Nr. 1. – P.253–265; **29.** Hostiuc E. Schiturile și sihăstriile Bucovinei de altă dată. – Cernăuți, 1936; **30.** Husar A. Dincolo de ruine: cetăți medieval. – Iași, 2003; **31.** Jorga N. Geschichte des rumänischen Volkes im rahmen seiner staatsbildungen. – Gotna, 1905. – Erster Band; **32.** Kaindl R.F. Geschichte von Czernowitz=Кайндль Р.Ф. Історія Чернівців. – Чернівці, 2005; **33.** Matei M. D., Andronic Al. Cetatea de Scaun a Sucevei. – București, 1967; **34.** Matei M. D., Emandi Em. I. Cetatea de Scaun și Curtea Domnească din Suceava. – București, 1988; **35.** Matei M. D. Civilizație urbana medievală românească. Contribuții (Suceava pînă la mijlociul secolului al XVI-lea). – București, 1989; **36.** Matei M.D. Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava. – București, 1963; **37.** Matei M.D. Geneză și evoluție urbană în Moldova și Tara Românească. Pînă în secolul al XVII-lea. – Iași, 1997; **38.** Matei M.D. Studii de istorie orășenească medievală (Moldova, sec. XIV – XVI). – Suceava, 1970; **39.** Nistor I.

Istoria românilor. – București, 2002. – Vol. 1; **40.** Poncea T.-V. Geneza orașului medieval românească extra Carpatii (secolele X – XIV). – București, 1999; **41.** Reli S. Orașul Siret în vremuri demult. – Cernăuți, 1927; **42.** Romstorfer K.A. Cetatea Sucevii. – București, 1913; **43.** Romstorfer C.A. Das alte Fürstenschloss in Suczawa: Forschungsarbeiten seit 1875, insbesondere im Jahre 1901 // Jahrbuch des Bukowiner Landes museums. – Czernowitz, 1901. – IX Jahrgang. – S.77-142; **44.** Schmidt W. Suczawa's historische Dankwürdigkeiten von der erste historischen Kenntnis, bis zur Verbindung der Bukowina mit Oesterreich. – Czernowitz, 1876; **45.** Stoicescu N. Sfântul domnesc și marii dregători din ara Românească și Moldova (sec. XIV – XVII). – București, 1968; **46.** Suceava: între trecut și prezent=Suceava: between past and present. – Suceava, 2009; **47.** Șlapac M. Cetățile medievale din Moldova (mijlocul sec. al XIV-lea). – Chișinău, 2004; **48.** Werenka D. Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Öesterreich (1774-1785). Nach Acten aus folgenden Archiven: K.u.K. Kreigministerium, dessen Kartenarchiv, K.u.K. Ministerium für Cultus und Unterricht. – Czernowitz, 1895; **49.** Wickenhauser F. A. Bochetin, oder Geschichte der Stadt Cernăuz und ihrer Umgegend. 1. Heft. – Czernowitz, 1874; **50.** Xenopol A.D. Istoria Românilor din Dacia Traiană / Ed. III-lea. – București, 1926. – Vol.III.